

Márton Irma TÉVEDÉSE

5.

Márton Irmáról régóta az a hír járta, hogy nincs nála jobb szülésznő az egész városban. És itt most nem arról beszélünk, hogy szokatlanul fiatalon, még húszas éveiben kinevezték főnővérnek – azt a megbízhatóságának, munkabírásának, precizitásának köszönhetten elsősorban, meg annak, hogy az elődje éppen akkor vonult nyugdíjba. Nem, ahhoz, hogy valaki kiérdemlje ezt a címet, nem volt elég a megbízhatóság, a munkabírás, de még a precizitás sem, ahhoz életre szóló elhivatottság kellett, meg persze megfelelő lelki alkat és igen, boszorkányos kezűgyesség. Márton Irma mindezekkel rendelkezett, nem csoda, hogy a híre a harmincas évek elejére messze földre eljutott, s hogy ekkorra távoli országból jöttek haza várandós asszonyok, hogy az ő kezei között szülessen meg gyermeküket. Frigyesi professzor is, a klinika igazgatója, ha bonyolultabb esetnek néztek elébe, ragaszkodott Márton Irma jelenlétéhez. És ha valamely Andrássy úti vagy rózsadombi villába hívták, hiszen az arisztokraták vagy a nagypolgárok gyermekei csak nem születtek ugyanott, ahol a köznép utódai jöttek a világra, tehát ha a felső tízezer növekedett éppen tízezer-egyre, akkor is ott kellett lennie a Márton Irmának – még a legdivatosabb bécsi nőgyógyászok is szívesen fogadták jelenlétét, ha valamely előkelő paciensek kedvéért időlegesen áttették székhelyüket a hajdani császárvárosból Pestre.

Márton Irma maga is úgy gondolta, a Gondviselés éppen a megfelelő helyre vezérelte, amikor kilencszázhuszban jelentkezett a budapesti bábaképzőbe. Pedig e pályaválasztásban több volt a véletlen, mint a tudatosság. (De hát az égiek, tudjuk jól, szeretik afféle jótékony véletlennek álcázni beavatkozásait – talán, hogy ne érezzük magunkat folyton a lekötelezettjeinek.) Márton Irma, amikor a nagy földindulás után itt maradt árván, támasz nélkül, nincstelenül, tizennyolc évesen, kénytelen volt olyan megélhetés után nézni, ahol, habár a fizetés alacsony, a lakhatásra és az étkezésre nincs gondja: a legkézenfekvőbb megoldás az lett volna, ha apácának áll, de ekkoriban éppen nem volt valami jó viszonyban a jóistennel – nem tudta megbocsátani neki, amit vele művelt –, arról nem is beszélve, hogy reformátusként előbb még az áttérés bonyodalmas eljárásán is át kellett volna esnie. Így aztán nem lett Jézus mennyasszonya – meg senki másé sem, de ez nincs összefüggésben a pályaválasztásával –, elszegődött hát az első kórházba, ahol volt felvétel képesítés

nélküli nővéreknek. Hogy ez éppen a Baross utcai klinika volt, az megint csak a véletlen számlájára írható. Márton Irma kapott egy ágyat a Mária utcai nővérszálláson – tizenhatan aludtak egy térben – kosztot a személyzeti konyhán, és ápolhatott rákos beteget, ringathatott napszámra árván maradt csecsemőt – az anya a szülőszobán lehelte ki lelkét –, moshatott folyosót. Ezerkilencszázhusz június negyedikén, azon a napon, amikor betöltötte a húszat, beadta a jelentkezését a bábaképzőbe. A feltételeknek (20-35 éves életkor, jó erkölcs, jó fizikai állapot, négy elemi iskolai osztály elvégzése) tökéletesen megfelelt, fel is vették minden gond nélkül, szeptemberben megkezdhette tanulmányait a tízhónapos tanfolyamon. Nappal az előadásokat hallgatta, meg a gyakorlati jártasságra igyekezett szert tenni különféle kórházi osztályokon, délután szendergett néhány órát, aztán este munkába állt, hiszen valamiből élnie kellett, és a tanfolyam díját is fizette. Márton Irma könnyen tanult (már kisgyermek korában úgy jellemezték őt a tanítói – és ezzel persze önmagukat meg a kort is – hogy „szokatlanul jófejű”, tudniillik ahhoz képest, hogy lány), nem jelentett neki gondot most sem, hogy fejezetről fejezetre elsajátítsa Mann Jakab Magyar bábaképzés című könyvét. Figyelmesen meghallgatta Schwester Johanna Wagner magyarázatait, gondosan vezetett munkafüzetébe világos, rövid mondatokban összefoglalta a lényegét, aztán zöld írónnal aláhúzta a fontosabb, pirossal pedig a legfontosabb kifejezéseket. Az első hónap végén összefoglaló dolgozatot írtak, Márton Irma „különösen dicséretes” minősítést kapott a magáéra.

A második hónapban átmentek a gyakorlóterembe, ahol méretarányos porcelánbabákon – anyababákon és csecsemőbabákon – gyakorolták az elméletben már megismert folyamatokat: Márton Irma itt is hamar kitűnt kezűgyességével. A harmadik hónapban aztán bedobták őket a mélyvízbe: előbb csak vizitálóként, később segédszemélyzetként valóságos szüléseken vehettek részt. Az első alkalom után a résztvevők harmada lemorzsolódott. A második után a maradék fele. Igaz, aki eljutott a harmadik alkalomig, annak már komoly esélye volt rá, hogy sikeresen fejezi be a tanfolyamot.

Egy jó bábának sokféle tulajdonsággal kell rendelkeznie. Nyugodtnak kell lennie, döntésképesnek, határozottnak, de megfontoltnak, óvatosnak is. Bírnia kell a vér látványát, a fájdalmat (a mások fájdalmát, igen, de azt gyakran nehezebb elviselni, mint a sajátunkat), kezűgyesnek is kell lennie, nem is kis mértékben, hisz egyetlen rossz mozdulata életekbe kerülhet – és persze ezt a felelősséget is el kell tudnia viselni. És egy kissé lelkésznek is lennie kell, vigasztalni tudni és simogatni, ha kell, fékezni és türelemre inteni, ha arra van szükség. És tudnia kell időben háttérbe vonulni, igény szerint, és színpadra lépni megint, ha isten ne adja, korrigálni kell az orvos hibáját. Márton Irma éppen ilyen bába volt. Aki a génjeiben hozta a bábásághoz szükséges emberi tulajdonságokat, s amit szorgalommal, kitartással, tudásvágygal még hozzá tehetett, hozzá is tette. Kitüntetéssel végezte az iskolát, ezerből egy ilyen születik – mondta róla a vizsgabizottság elnöke –, s amikor kezébe kapta az oklevelet, négy kórház ajánlott állást neki. Ő a Szülészeti Klinikát fogadta el, hiszen oda már ismerősként léphetett be.

Márton Irma az első munkanapja előtt vásárolt egy kockás füzetet, melynek minden lapját egy vonalzóval hat rubrikára osztotta. Az elsőbe írja majd a dátumot, határozta el, a másodikba a szülők nevét, a harmadikba a gyereket, a negyedikbe a súlyt, az ötödikbe a testmagasságot, a hatodik, az egyéb rovat az esetleges különlegességek feljegyzésére szolgált. És attól kezdve Márton Irma akkurátusan feljegyzett minden szülést, amelyen részt vett: múlt hónapban telt be a huszonharmadik füzet éppen. Tizenkét év alatt több, mint ezer újszülöttet segített a világra. Amikor egy összeadási művelet végén szembenézett ezzel a számmal is meglepő eredménnyel, valami különös melegség költözött a szívébe. Már nem éltem hiába – gondolta akkor jólesően.

Márton Irma nagy nyeresége volt a hazai szülészetnek, de a szülészet is nagy nyeresége volt Márton Irmának. Ez a hivatás visszaadta az életkedvét, a hitét, bábaként úgy érezhette – és teljes joggal – hogy dolga van itt a világon, olyan dolga még hozzá, amit senki más nem tudna így elvégezni helyette. Csak mióta szülésznőként dolgozott, csak azóta érezte újra úgy, hogy érdemes élnie. Hogy érdemes minden áldott nap felébredni négy óra huszon-

kilenckor, hogy érdemes magányosan üldögegni karácsonykor a műfenyő alatt, hogy elviselni a sors újabb és újabb csapásait, mert az a pillanat, amikor egy csatakos, véres, vinyogó kis lényt felemelt a feje fölé, s megmutatta neki a fényt, a világot, az a pillanat kárpótolta mindenért. Ha valaki megkérdezte volna Márton Irmától, elégedett-e a sorsával, minden bizonnyal igennel válaszol.

Márton Irmát mindenki becsülte. Frigyesi igazgató úr éppúgy, mint a két jobbkeze, a Zoltán főorvos meg a Horn doktor. A vajúdo nők éppúgy, mint azok, akik már megszülték gyermeküket. Becsülték a bábaszakma legjobbjai, a cselédkönyvesek, a konyhások, a takarító-nők meg az udvarosok. A portások mosolyogva tisztelegtek neki, amikor belépett a Baross utcai kapun. Márton Irmának respektje volt, s azt egyedül a munkájával vívta ki magának.

Csak a beosztottjai nem szerették. A nővérek és a bábák. Voltak, aki félték is tőle, pedig Márton Irma soha fel nem emelte a hangját, de az igaz, hogy maximumot követelt mindenkitől, és nem igazán vette figyelembe, hogy nem mindenki olyan ügyes, olyan határozott, és főleg olyan elkötelezett, mint ő. Márton Irma egy perc késést, egy félrecsúszott fi tyulát, egy rosszul megkötött pólyaszalagot nem hagyott szó nélkül. Vagy, ha szó nélkül hagyta, az még rosszabb volt. Ilyenkor maga vette kezébe a művelet folytatását, és összeszorított szájjal, némán demonstrálta a demonstrálandókat. Aztán kihúzta magát, és távozott, magára hagyva a bűnösöket, hadd főjenek a saját levükben.

A fiatal nővérek és bábák pokolba kívánták Márton Irmát, és spontán táncestet rendeztek a nővérszobában, amikor megtudták, hogy a főnökük szabadságra megy. És egyetlen sebezhető pontján álltak bosszút rajta: amikor éjszakás volt, a csinosabb nővérek feltűnő csípőmozgással keresték fel az ügyeletes orvos szobáját, ahonnan rövidesen külön-különféle sóhajok és sikolyok hallatszottak a folyosóra. Márton Irma vörös fülekkel ment be a szobájába, és igyekezett az ügyeleti naplóba temetkezni. Aztán hajnalban magához rendelte a delikvenst, és a tőle telhető legnagyobb szigorral vonta kérdőre, miért tartózkodott huzamosabb ideig az orvos szobában.

– Továbbképzés! – mondta a nővérke, és a mosolyában volt valami, amitől Márton Irma kezdte rosszul érezni magát.

9.

Márton Irma vasárnaponként – ha nem volt ügyeletes – megengedett magának egy kis lazítást.

Persze, ez nem azt jelenti, hogy ne kelt volna ugyanúgy négy óra huszonkilenckor. És ne lépett volna ki az ágyból egy perc múlva. De a reggeli torna ilyenkor sokkal hosszabb, alaposabb volt, megmozgatta minden izmát, dolgozott ülve is meg fekvé is, aztán hasmánt, és a hasizmára külön figyelmet fordított: nem volt rajta egyetlen deka súlyfelesleg sem, de harminc fölött az ember lánya jól teszi, ha preventíven jár el. A zuhany is tovább tartott ilyenkor, váltva meleget és hideget – hála a szűnni nem akaró technikai haladásnak, a központi fűtés korlátlaná tette a meleg víz elérését – aztán jött az alapos törülközés és az öltözködés. Márton Irma vasárnapi toalettje nem sokban különbözött a hétköznapiától, ez is blúzból, brossból és kiskosztümből állt – a szoknya szigorúan tíz centiméterrel a térd alatt végződik – s a flórharisnya most is épp hogy emelt sarkú trottőr cipőben fejeződött be. Csakhogy – ellentétben a hétköznappal – ez a kosztüm a legfinomabb merinói gyapjából készült, elegáns, sötétkék együttes volt, s a blúz mindig, kivétel nélkül fehér batizt. A kalap, amely, mellesleg szólván, a leginkább követte a divatot, azaz egészen a fejre simult, s csak egy alig-karimát engedélyezett magának, színben harmonizált a kosztümmel.

Márton Irma felöltözött, aztán szépen megterített a nagyszobai asztalon, damasztzalvéta és damasztabrosz került, és a Zsolnay készlet meg a családi ezüst maradéka. Az asszony ilyenkor felhordott mindent, amit csak a jégszekrényben talált: sonkát, kolbászt, szalámit, szardellapasztát, sajtokat, s hozzá a legfinomabb angol teát főzte magának. Tojás is volt,

amit vasárnap mindig keményre főzött: vékony szeletekre vágta őket, úgy ette aztán nyáron paprikával, télen ecetbe tartósított mustármaggal.

Márton Irma nem volt egy kimondott ínyenc. Főzni sem tudott igazán, ráadásul hétközben sem kedve, sem ideje nem volt hozzá, hétvégén meg, amikor lett volna, sajnálta rá az időt – ilyenkor a főétkezése ez a kiadós reggeli volt. Elüldögélt, kényelmesen, a hűlő teája fölött, és gyerekkori illatokat próbált felidézni közben: megesett, hogy olyan jól érezte magát ilyenkor, hogy szinte szégyellte a dolgot önmaga előtt.

A tíz órás istentiszteletre így is bőven maradt ideje odaérni a Kálvin téri templomba. Amióta kibékült a jóistennel és visszatért a vallásához, ehhez a gyülekezetéhez tartozott. Barátai ugyan nem voltak itt (barátai ugyan sehol se voltak), de sokan köszöntötték jó ismerősként, sokan tudták már, kit tisztelhetnek benne, és tisztelték is. Látásból ő is sokakat ismert már, egyikről-másikról azt is tudta, ki fia-borja, s az asszonyok között egyre többen voltak, akiknek gyermekét ő segítette a világra. Márton Irma szeretett jóval előbb érkezni, akkor volt idő még egy-két udvarias szót váltani a testvérekkel, elgyönyörködni az üvegablakokban, az orgonában, a karzatban: Márton Irma szemében ez volt a világ legszebb temploma, és olyan büszke volt rá, mintha a két kezével építette volna. (Mióta a Budapest kettő is közvetített harangzúgást délben, Márton Irma, ha csak tehetette, áttekertette a szülészeti osztály Orion rádióját – a foyerban állt, két pálma között – a 210-es hullámhosszra, mivel ott nem az egyetemi templom katolikus harangja szólt, hanem a Kálvin téri reformátusé: annak mégiscsak szebb a hangja!)

Márton Irmának megvolt a maga helye a harmadik sor szélén, ott várta a Biblia meg az Énekeskönyv, de egyikre se volt szüksége – az elsőnek a lényegét ismerte jól, a másodikat kívülről fújta apró gyermekkorra óta. Márton Irma szeretett énekelni – időnként fellépett a templom kórusával is, ha ideje engedte –, istentisztelet közben szívesen adta át magát a dalok fakasztotta örömmek, mély altját messze visszhangozták az oszlopok. (Magának olyan mélybarna hangja van, Irmuska – mondta neki egyszer, süldő lány korában a kolozsvári kántor a Farkas utcában.) Ilyenkor tényleg úgy érezte, hogy az ének szárnyán felemelkedik, fel, a templomon is túlra, fel, spirituális magasságokba, fel, valahová az Isten közelébe. Egyszer ezt az érzését elmesélte Páll tiszteletes úrnak, aki megcsóválta a fejét, és óva intette az önhietség vétkétől. Márton Irma azóta hallgat az istentiszteletek alatti repüléseiről, de amikor a dalok szárnyán fölemelkedhet, széles mosoly jelenik meg az arcán – és ő nem is tud róla.

A tízórás ígehirdetést – hacsak palástja el nem szólítja – legtöbbször Ravasz püspök úr tartja. Márton Irma szerelmes a püspök úr hangjába, őtőle mondhat akármit, csak beszéljen nyugodt, öblös, békees hangján, Márton Irma ilyenkor nem a szavak értelmére figyel, hanem csak a dallamukra, és mint egy egyházi éneket, úgy fogadja magába a szöveget. És amikor kifelé menet valamelyik testvére felé fordulva azt mondja, milyen világos volt megint a püspök úr beszéde, Márton Irma bólogat, és azt mondja, bizony, világosabb már nem is lehetne. Nem füllent, nem hárít, csak másképpen használja a világosság fogalmát, mint a többiek.

Márton Irma kifelé menet adakozik. Hús pengőt szán havonta az égieknek, amit egyforma heti részletekben ró le: ha négy hetes a hónap, ötpengőnként, ha ötletes, négyenként. Az aprópénzt – két Madonna a gyermek Jézussal – gondosan előkészíti, papírszalvétavégbe csomagolva a ridikülje külső zsebében tartja, hogy az aktus minél kevesebb időt raboljon el – s hogy az elkerülhetetlennél ne legyen feltűnőbb.

És tizenegy óra után néhány perccel kilép a templomból a térre.

A következő állomás a Nemzeti Múzeum. Márton Irma rajongva szereti ezt a múzeumot, megnéz benne minden kiállítást, állandót és ideiglenest, s ha már látta valamennyit, elmegy a kőtárba az oldalszárnyon. Márton Irma otthon érzi magát a történelemben, de legkedvesebb korszaka a rómaiaké. Ha újra születhetne, mindenképpen abba a korba kérné vissza magát. Egy világ, amelyben igazán rend volt, egy birodalom, melyet egységes törvények alapján kormányoztak, egy kultúra, mely harmadfél ezer éve nyomja rá bélyegét a Földre, egy nyelv, mely hosszú századokig kötött össze egymással távoli vidékeket és még távolabbi gondolkodókat, egy hadsereg, mely a matematika hűvösségével épül föl nagyobb

és nagyobb egységekre, egy katonaváros, melyet egyenes utcák derékszögű metszései rajzolnak meg, s melyhez hasonló számszámra akad még a birodalomban – mindez újra és újra magával tudta ragadni Márton Irma vonalzóval rajzolt képzeletét. Így aztán Márton Irma mindent tudott a rómaiakról, s különösen mindent a hajdani Óbudán élt Aquincumiakról. Nem csoda, hogy órákat képes volt elállodogálni egy sírkőmaradvány, egy győzelmi oszlopdarab vagy egy szentélyrészlet mellett. Nem is zavarta senki: a lapidárium nem tartozott a múzeum leglátogatottabb részlegei közé.

Ha jó idő van, a Margitsziget következik. Márton Irma, mint mindig, most is villamosmal közlekedik a városban, kétszeri átszállással jut el a Margit hídra, onnan aztán gyalogol, egyenletes, férfias lépésekkel, peckesen feltartott fejjel, kissé befelé tartott lábfejekkel – ahogy hajdan az apja tanította. Fél óra, míg végigsétál a Pest közeli parton, közben megmegáll, megnézi a hajókat, a fácánokat, a rózsakertet. A nagyszálló mellett a mézeskalácsárústól vesz egy porciót, aztán leül egy padra a japánkertben, és miközben fogai a ragacsos masszával küzdenek, elnézegeti az aranyhalakat, melyek délutánra annyira jóllaktak, hogy lassú hátúzásba kezdenek a látogatók szeme láttára.

Gyalog megy haza aztán, végig a Lipót körúton, apró fejbiccentéssel fogadva a kávéházi teraszokon üldögélő ismerősök köszönését. Őt-fél hat, mire hazaér, kosztümjét gondosan kikefélve teszi be a szekrénybe, slafrokot ölt, mely inkább egy hajdani táblabíró háziköntösére hajaz, papucsba bújjik, aztán felgyújtja az állólámpát kedvenc fotelja mögött, levesz egy könyvet a polcra, és olvasni kezd.

Hét óra harminckor vacsorázik. Almát, sajtot, diót, szezonban egy kis szőlőt, csak, hogy könnyű legyen az álma. Aztán még visszaül a fotelba, és hallgatja kicsit a rádiót. Régebbi fajta, fülhallgató rádiója van, kedvezményel vette egy műszerésztől, akinek a felesége ott feküdt a klinikán. Márton Irma szereti nézni, ahogy a lassan a lakásra lopakodó sötétben felizzanak a készülék lámpái a keresztbe font vászon mögött. Résnnyire zárja ilyenkor a szemhéját, úgy hallgatja a rádióból áradó gramafonhangversenyt.

Pontban kilenckor elmegy fürdeni.

A vasárnap esti fürdés egy külön rítus Márton Irma életében. Teleengedi a kádat meleg vízzel, frissítő fürdőszót és nyugtató fürdőhabot önt belé, aztán belép maga is. A legfinomabb pipereszappant használja ilyenkor, alaposan végigmossa a végtagjait, a törzsét, aztán felül, előredől és egy hosszú nyelű dörzskefével végigszánt a hátán. Végül az arca következik, nyaka, fülei, benne minden titkos hajlat, rejtett cimpaszél. Amikor elkészül, kinyitja a melegvíz-csapot megint, épp csak annyira, hogy a kiömlő víz egyensúlyban legyen a túlfolyó kapacitásával, aztán kinyújtózik a víz alatt, fejét a kád peremére fekteti, és becsukja a szemét. Amikor aztán érzi, hogy minden sejtje elernyedett, térdeit a kád két széléhez szorítja, s a bal kezét kitért combjai közé kormányozva, megajándékozza magát egy újabb hétre elegendő örömmel. Márton Irmánál jobban senki nem ismeri a női test titkait, pontosan tudja, mit kell tennie, hogy elérje célját. Határozott mozdulatokkal dolgozik, mintha egy összeszokott vonósnegyes játszana, melyben a középső ujj volna a koncertmester. Márton Irma behunyt szemmel, hátravetett fejjel fekszik a kádban, s igyekszik odaképzelné az ölébe egy másik lényt: ez aztán hol sikerül, hol nem, de ha sikerül is, az idegennek soha nincsen arca, csak törzse. Aztán, amikor az a várt, jóleső érzés végigszalad a gerincoszlopa mellett, Márton Irma a térdére menekíti a kezét, mintha mi sem történt volna, és még egy félórát szendereg a meleg vízben. ■ ■ ■

Jolsvai András író, szerkesztő. Kiadói lektorként kezdte pályáját, majd irodalmi folyóiratoknál dolgozott. Később megfordult több napi-és hetilapnál is. Első szépirodalmi munkáját 1991-ben adta ki, azóta több, mint húsz kötettel jelentkezett. Legutóbbi regénye, a *Nincsen számodra hely* 2019-ben jelent meg.

